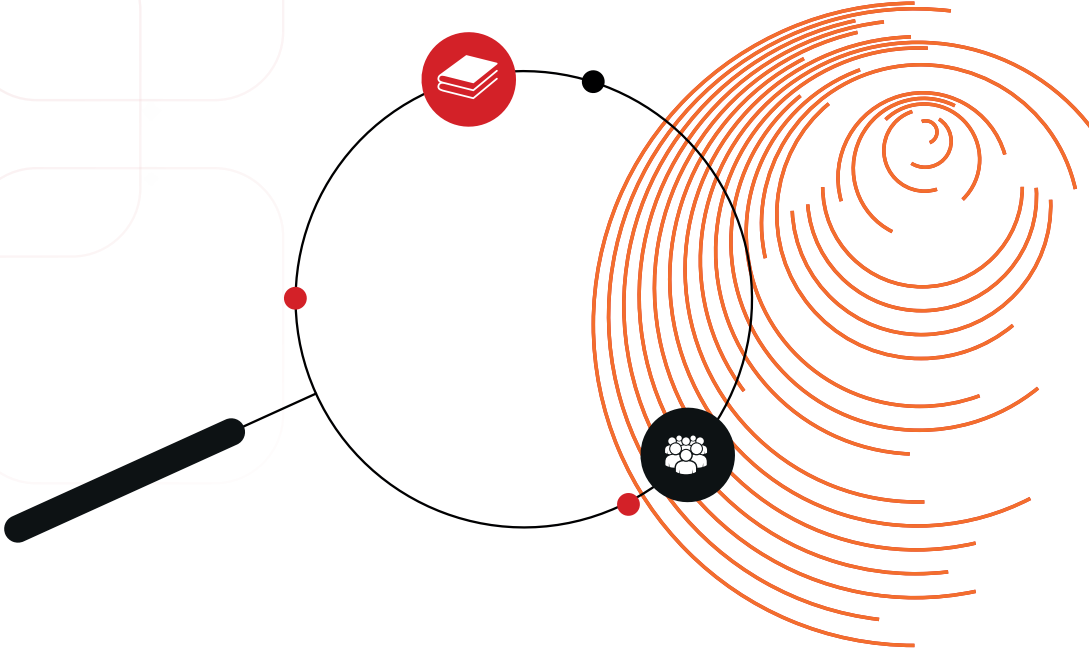

MART 2026 | Aylık

DÜNYADAN

Araştırma Gündemi

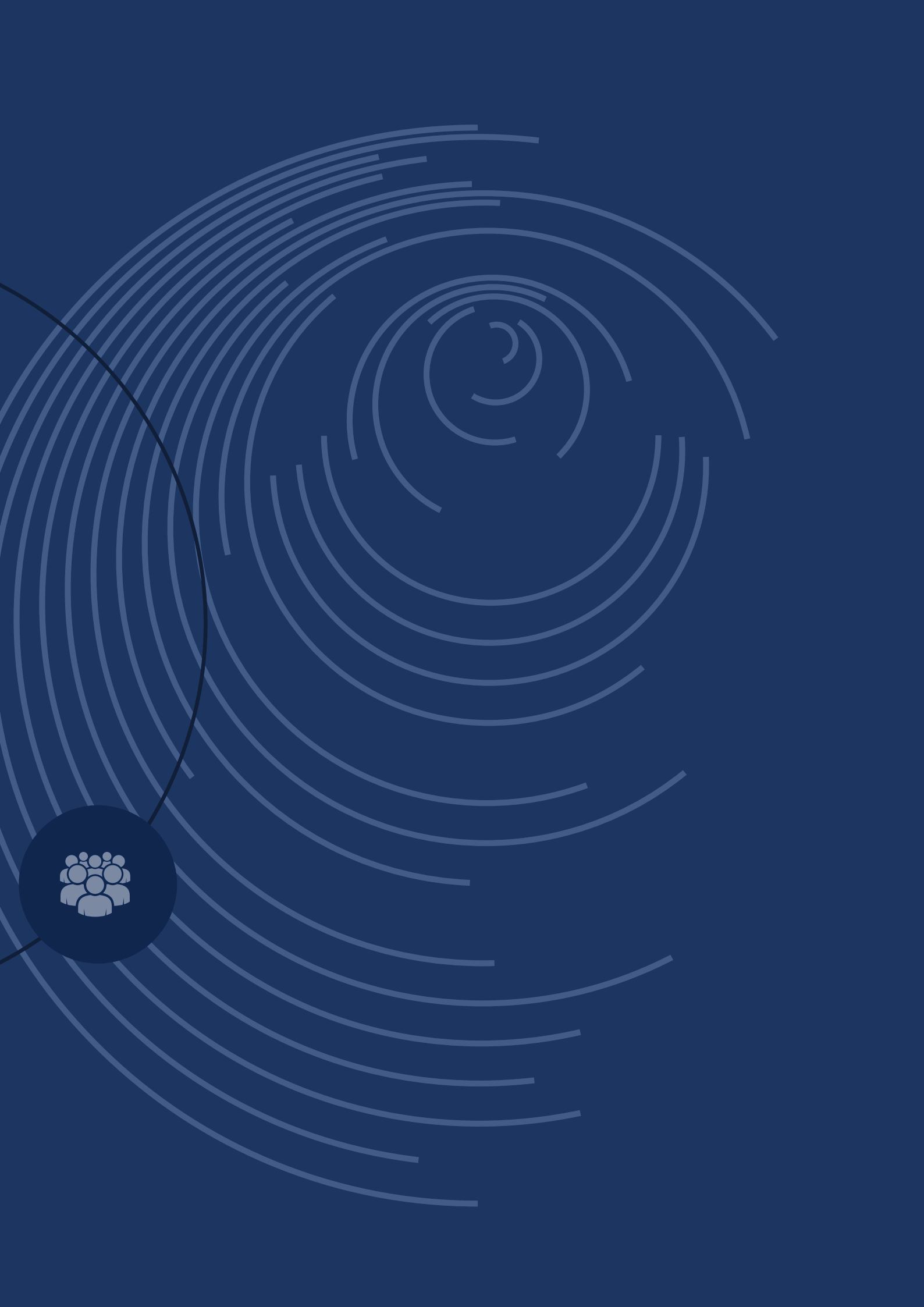
EĞİTİM ARAŞTIRMALARI

- Ekranın Ötesi: Ergenlerde Sosyal Medyanın Stres Kaynağına Dönüşmesinin Nedenleri
- Ergen ve Genç Yetişkinlerde Kısa Video Bağımlılığı ve Bilişsel İşlevler Üzerindeki Etkisi: Sistematik Bir İnceleme
- "Hapishane Gibi": Lise Öğrenci, Öğretmen ve Müdürleri Dijital Şiddetin Yaygınlığı ve Etkileri Üzerine Konuşuyor

TOPLUM ARAŞTIRMALARI

- Sorunlu Oyun Alışkanlıklarının Gelişiminde Sosyal Bağlam: Anlatsal Bir İnceleme
- Çocuk Odaklı ve İş Odaklı Babalık İzinleri: Değişen Babalık İdealleri ve Kalıcı İş Yeri Dinamikleri
- Ruhsal Bozukluğu Olan Norveçli Kadın ve Erkeklerde Üreme Kapasitesi

Hazırlayanlar

Banu Zehir
Zeynep Yalçıntaş

Editör

Abdullah Uğur

Grafik Tasarım

Betül Berra Kurt

Enstitü Sosyal | Dünyadan Araştırma Gündemi

Mart 2026

Yayın Türü

Bülten

Yönetim Yeri

Burhaniye Mah. Hacı Reşit Paşa Sok. No. 18
Üsküdar / İstanbul

İletişim

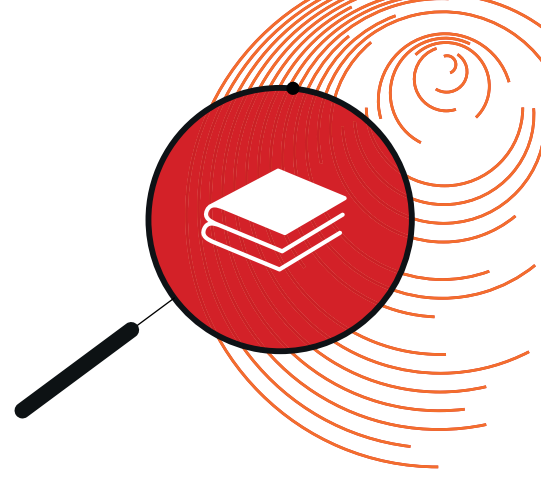
0216 422 00 22
www.enstitusosyal.org
info@enstitusosyal.org

Dünyadan Araştırma Gündemi, eğitim ve toplum bilimleri alanlarında akademik seçki sunan ücretsiz bir yayındır.

DÜNYADAN

Araştırma Gündemi

EĞİTİM

ARAŞTIRMALARI

Ekranın Ötesi: Ergenlerde Sosyal Medyanın Stres Kaynağına Dönüşmesinin Nedenleri

Ergen ve Genç Yetişkinlerde Kısa Video Bağımlılığı ve Bilişsel İşlevler Üzerindeki Etkisi: Sistemik Bir İnceleme

“Hapishane Gibi”: Lise Öğrenci, Öğretmen ve Müdürleri Dijital Şiddetin Yaygınlığı ve Etkileri Üzerine Konuşuyor

International Journal of Adolescence and Youth

International Journal of Adolescence and Youth, ergenlik ve gençlik dönemlerini küresel bağlamda ele alan, hakemli ve açık erişimli bir akademik dergidir. Dergi; dünyanın farklı bölgelerinde gençlerle ilgili ortaya çıkan sorunları, politikaları ve toplumsal dinamikleri karşılaştırmalı bir perspektifle incelemeyi amaçlar.

Dergi; ergen gelişimi (psikolojik, manevi ve fiziksel), eğitim, istihdam, sağlık ve ruh sağlığı, aile ilişkileri, gençlik kültürleri, sosyal politika ve gençlerin toplumsal katılımı gibi geniş bir konu yelpazesini kapsar. Kuramsal ve tarihsel çerçeve sunan özgün araştırmalar, derleme makaleleri ve eleştirel yazılar yayımlayan dergi, disiplinler arası bir yaklaşımı benimseyerek hem akademiye hem de politika ve uygulamayı bir araya getiren bir yayın platformudur.

Ekranın Ötesi: Ergenlerde Sosyal Medyanın Stres Kaynağına Dönüşmesinin Nedenleri

Behind the Screens: What Underlies the Experience of Social Media as a Stressor among Adolescents

Ergenlerin günlük yaşamının ayrılmaz bir parçası hâline gelen sosyal medyanın ruh sağlığı üzerindeki etkileri konusunda literatürde çelişkili bulgular bulunmaktadır. Bazı çalışmalar sosyal medya kullanımını depresyon ve anksiyete gibi olumsuz sonuçlarla ilişkilendirirken, bazıları hissedilen sosyal destek, bağ ve öz saygıda artış gibi olumlu etkilerini ortaya koymaktadır. Bu çelişkili sonuçların nedenlerinden biri, sosyal medya kullanımının tek başına (örneğin süre olarak) ele alınması ve bireylerin sosyal medyayı nasıl deneyimlediklerinin yeterince dikkate alınmamasıdır. Son yıllarda bu durumu açıklamak için “dijital stres” kavramı öne çıkmıştır. Dijital stres; bireyin sosyal medya kullanımına ilişkin öznel baskı, zorlanma ve duygusal yük deneyimini ifade etmektedir. Mevcut çalışmalar çoğunlukla kullanım süresine odaklanırken, ergenlerin sosyal medya ortamlarını nasıl yorumladıkları ve bu ortamlarda ne tür duygusal tepkiler verdikleri yeterince incelenmemiştir. Bu çalışma, sosyal medyanın hangi yönlerinin ergenler tarafından “stres kaynağı” olarak deneyimlendiğini anlamayı amaçlamaktadır.

AMAÇ

Bu araştırmanın temel amacı, ergenlerin sosyal medya kullanımının hangi boyutlarının bunu bir stres kaynağı olarak algılamalarıyla ilişkili olduğunu incelemektir. Bu kapsamda sosyal medya kullanımına ilişkin farklı deneyimlerin (gelişmeleri kaçırma kaygısı, sosyal beklentiler, başkalarının davranışlarından etkilenme, günlük yaşama müdahale) stres algısıyla ilişkisi incelenmiştir. Ayrıca, bu ilişkilerin zaman içindeki değişimi (boylamsal olarak) ve cinsiyete göre farklılaşp farklılaşmadığı da analiz edilmiştir.

YÖNTEM

- **Araştırma Tasarımı:** Çalışma, Norveç’te lise düzeyinde yürütülen bir anket çalışmasına dayanmaktadır. Kesitsel analizlerin yanı sıra, iki zaman noktasına ait veriler kullanılarak boylamsal analizler de yapılmıştır.
- **Örneklem:**
 - Toplam: 3.568 ergen (16-18 yaş)
 - Boylamsal alt örneklem: 432 öğrenci

■ Veri Toplama Araçları:

- “LifeOnSoMe” anketi: Anket; sosyal medya kullanım biçimleri, sosyal etkileşimlere dair deneyimler (ör. gelişmeleri kaçırma kaygısı, onay ve etkileşim beklentisi, başkalarının paylaşımlarından etkilenme), sosyal medyanın günlük yaşama müdahalesi (ör. zaman kullanımı, uyku, dikkat) ve sosyal medyanın bir stres kaynağı olarak algılanması gibi boyutları kapsamaktadır.
- **Bağımlı Değişken:** “Sosyal medya hayatımda bir stres kaynağıdır” ifadesine verilen yanıt (5’li Likert tipi ölçek).
- **Bağımsız Değişkenler (14 madde):** İki ana bileşende toplanmıştır:
 - 1. Gelişmeleri kaçırma kaygısı ve kullanımdan etkilenme (sosyal/ilişkisel boyut)**

Sosyal medyada geri kalma korkusu, aktif olmazsa geri kalma hissi, mesajlara ve etkileşimlere yanıt verme zorunluluğu, beğeni/yorum beklentisi, yanıt vermemenin olumsuz sonuç doğuracağı düşüncesi, arkadaşların tepkilerine göre kendini değerlendirme, paylaşımlara gelen tepkilerin duyguları etkilemesi, başkalarının paylaşımlarından etkilenme.
 - 2. Günlük yaşamı aksatan düzeyde problematik kullanım (davranışsal boyut)**

Aşırı kullanım, bağımlılık hissi, uykunun gecikmesi, dikkatin dağılması, kullanımı azaltma isteği.

- **Ek Değişkenler:** Yaş, cinsiyet, öznel sosyoekonomik durum, anksiyete (*General Anxiety Disorder 7 Ölçeği*), depresyon (*Short Mood and Feelings Questionnaire*), iyi oluş (*Warwick-Edinburgh Mental Well-being Scale*).

■ Veri Analizi:

- Doğrusal regresyon: Sosyal medya deneyimlerinin, sosyal medyanın stres kaynağı olarak algılanmasıyla ilişkisini incelemek için kullanılmıştır.
- Faktör analizi (iki bileşenli yapı): Sosyal medya değişkenleri, “gelişmeleri kaçırma kaygısı ve etkilenme” ile “müdahale ve problemlili kullanım” olmak üzere iki temel boyutta toplanmıştır.
- Boylamsal *first-difference* modeli: Zaman içindeki değişimleri inceleyerek, sosyal medya deneyimlerindeki artışın stres düzeyindeki değişimle nasıl ilişkili olduğunu değerlendirmek için kullanılmıştır.
- Kontrol değişkenleri: Yaş, cinsiyet ve sosyoekonomik durum analizlere dâhil edilerek bu değişkenlerin etkisi kontrol edilmiştir.

TEMEL BULGULAR

1. Genel Bulgular

- Kız çocukları sosyal medyayı stres kaynağı olarak görmeye erkeklerden çok daha yatkındır (Kızların %16,4’ü, erkeklerin %6,2’si sosyal medyanın oluşturduğu stresi “çok fazla” olarak bildirmiştir).

- Sosyal medya stresi:
 - Anksiyete ile **pozitif ilişkili** ($\rho = 0,35$)
 - Depresyon ile **pozitif ilişkili** ($\rho = 0,36$)
 - İyi oluş ile **negatif ilişkili** ($\rho = -0,27$)

2. Sosyal Medya Stresinin Temel Kaynakları

- Gelişmeleri kaçırma kaygısı ve etkilenme, sosyal medya stresinin en güçlü yordayıcısıdır ($\beta \approx 0,53$).
- Günlük yaşamı aksatan ve problemleri kullanım ise daha düşük ama anlamlı bir etkiye sahiptir ($\beta \approx 0,34$).

3. En Güçlü Stres Kaynakları

- Ergenlerin sosyal medyada yaşadıkları farklı deneyimlerin (ör. geri kalma kaygısı, sosyal onay beklentisi, başkalarının paylaşımlarından etkilenme, aşırı kullanım) her biri tek başına stres algısına yol açmaktadır.
- Sosyal medyanın en çok strese sebep olduğu alanlar ise:
 - Başkalarının paylaşımlarının kendini kötü hissettirmesi
 - Paylaşımlara gelen geri bildirimlerin duyguları etkilemesi
 - Sosyal karşılaştırma
 - Sosyal dışlanma hissi
- Yani stresin merkezi, “sosyal etkileşim ve değerlendirilme” süreçleridir.

4. Cinsiyete Göre Farklılıklar

- Kızlar, hem sosyal medyayı daha fazla stres kaynağı olarak görmekte hem de bu strese yol açan deneyimleri (ör. sosyal baskı, etkilenme, kullanım yoğunluğu) daha yüksek düzeyde yaşamaktadır.

- Buna karşın, sosyal medya stresinin hangi deneyimlerle ortaya çıktığı kızlar ve erkekler için büyük ölçüde benzerdir.
- Kızlarda stres daha çok sosyal onay ve ilişkisel süreçlerle ilgiliyken; erkeklerde kesitsel olarak bakıldığında günlük yaşamın aksamaması stresle daha güçlü ilişkili bulunmuştur.

5. Boylamsal Bulgular

- Gelişmeleri kaçırma kaygısı ve problematik kullanım arttıkça, sosyal medya stresi de daha belirgin şekilde artmaktadır. Günlük yaşamı aksatan düzeyde problematik kullanım arttıkça da stres artmaktadır ama bu etki daha sınırlıdır.
- Bu bulgular, ergenlerin sosyal medyayı bir stres kaynağı olarak görmesinin altında yatan asıl nedenin kullanım süresinden ziyade, sosyal etkileşimlerin niteliği, başkaları tarafından değerlendirilme kaygısı ve kullanımın günlük yaşamı ne kadar aksattığı gibi öznel deneyimler olduğunu ortaya koymaktadır.

SONUÇ

Bu çalışma, ergenlerin sosyal medyayı bir stres kaynağı olarak deneyimlemelerinde kullanım süresinden çok sosyal medya ortamındaki deneyimlerin belirleyici olduğunu göstermektedir. Özellikle gelişmeleri kaçırma kaygısı, sosyal onay beklentisi ve başkalarının paylaşımlarından etkilenme gibi ilişkisel süreçler stresle en güçlü şekilde ilişkilidir. Sosyal medyanın günlük yaşamı aksatması ve problemleri kullanım da stresle bağlantılıdır ancak etkisi daha sınırlıdır.

Bulgular, sosyal medya stresinin anksiyete ve depresyonla ilişkili olduğunu, iyi oluşla

ise ters yönde bağlantı gösterdiğini ortaya koymaktadır. Kızlar daha yüksek düzeyde stres bildirirse de, stresin ortaya çıkış biçimi her iki cinsiyette benzerdir. Boylamsal sonuçlar, sosyal medya deneyimlerindeki artışın zaman içinde stres artışıyla birlikte seyrettiğini göstermektedir.

Kaynak: Andersen, A. I. O., Reiten Finserås, T., Hjetland, G. J., Bøe, T., Sivertsen, B., & Skogen, J. C. (2025). Behind the screens: what underlies the experience of social media as a stressor among adolescents. *International Journal of Adolescence and Youth*, 30(1). <https://doi.org/10.1080/02673843.2025.2559813>

2 Ergen ve Genç Yetişkinlerde Kısa Video Bağımlılığı ve Bilişsel İşlevler Üzerindeki Etkisi: Sistemik Bir İnceleme

Short Video Addiction and Its Impact on Cognitive Functioning in Adolescents and Youth: A Systematic Review

Sosyal medya, dünya genelinde ergenlerin ve genç yetişkinlerin yaşamının her anında mevcuttur. Son yıllarda bu mecralarda “Kısa Video Bağımlılığı” olarak adlandırılan, videoları izlemek için kontrol edilemeyen bir dürtü ve kullanımın düzenlenememesiyle karakterize edilen sorunlu bir kullanım türü hızla yayılmaktadır. TikTok, Instagram Reels ve YouTube Shorts gibi platformlar; algoritmik yapıları, sürpriz unsurları ve hızlı içerik sunumlarıyla kullanıcıları sürekli meşgul etmektedir. Mevcut literatürde bu bağımlılığın ruh sağlığı üzerindeki etkileri geniş çapta incelenmiş olsa da bilişsel işlevler üzerindeki etkilerini sentezleyen çalışmalar sınırlıdır. Özellikle bilişsel kontrolün gelişim aşamasında olan ergenler ve genç yetişkinler için bu durum, uzun vadeli riskler barındırmaktadır. Bu çalışma, kısa video bağımlılığının özellikle dikkat, öz denetim ve diğer bilişsel süreçler üzerindeki etkilerini bütüncül biçimde ortaya koymayı amaçlamaktadır.

AMAÇ

Bu sistemik derlemenin amacı, ergenler ve genç yetişkinlerde kısa video

bağımlılığının bilişsel işlevler üzerindeki etkilerine ilişkin mevcut ampirik bulguları bir araya getirmek; incelenen bilişsel alanları ortaya koymak, yöntemsel özellikleri değerlendirmek ve literatürdeki boşlukları belirlemektir.

YÖNTEM

Çalışma, PRISMA 2020 (Sistemik İncelemeler ve Meta-Analizler için Tercih Edilen Raporlama Ögeleri) sistemik derleme standartlarına uygun olarak yürütülmüştür. Literatür taraması; PubMed, PsycINFO, ScienceDirect, Scopus ve EBSCOhost veri tabanları kullanılarak Mayıs 2025 sonuna kadar gerçekleştirilmiştir.

■ Dâhil Edilme Ölçütleri:

- 10-35 yaş arası ergen ve genç yetişkin örneklemeler
- Kısa video bağımlılığı veya problemlili kullanımın incelenmesi
- En az bir bilişsel çıktının (dikkat, yürütücü işlev, bilişsel kontrol, karar verme, çalışma belleği vb.) değerlendirilmesi

- Hakemli dergilerde yayımlanmış İngilizce ampirik çalışmalar

■ **Katılımcılar ve Çalışma Özellikleri:**

- Toplam örneklem: 22.122 katılımcı
- Yaş aralığı: 11-31 yaş
- Çalışmaların büyük çoğunluğu (21) kesitsel ve korelasyonel tasarımdadır. Geri kalanı (2) yarı deneysel çalışmadır.
- Coğrafi dağılım: 20 çalışma -> Çin; 2 çalışma -> Hindistan; 1 çalışma -> Ürdün
- Bu durum, literatürün coğrafi olarak sınırlı olduğunu göstermektedir.

■ **Veri Analizi:** Çalışmalardan elde edilen veriler anlatsal ve tematik sentez (*narrative and thematic synthesis*) yöntemiyle analiz edilmiştir. Metodolojik kalite analizine göre; kesitsel çalışmaların çoğu (n=18) orta kalitede, yarı deneysel çalışmaların tamamı ise yüksek kalitede bulunmuştur. Bulgular; dikkat, öz kontrol, bellek ve karar verme gibi ana bilişsel temalar altında gruplandırılarak raporlanmıştır.

TEMEL BULGULAR

1. En Çok Etkilenen Bilişsel Alanlar

- Araştırmalar, kısa video bağımlılığının en güçlü şekilde iki alanı etkilediğini göstermektedir: Dikkat ve öz denetim
- Bunun yanında daha sınırlı sayıda çalışmada şu alanlarda etkiler görülmüştür: Bellek, karar verme, bilişsel ön yargı, kayıptan kaçınma (*loss aversion*), bilişsel katılım

2. Dikkat Üzerindeki Etkiler

- Kısa video bağımlılığı, dikkat süreçleri üzerinde tutarlı biçimde olumsuz etkilere sahiptir:
 - Dikkat kontrolünde azalma
 - Odaklanma süresinde kısalma
 - Dikkatin sürdürülmesinde güçlük
 - Dikkat kaydırma becerisinde zayıflama
 - Artan dikkat dağınıklığı
- Deneysel çalışmalar da bu bulguları desteklemekte; kısa video izleme sonrasında bireylerin dikkat performanslarının düştüğünü göstermektedir. Ayrıca dikkat yanlılığı (dikkatin negatif uyaranlara yönelmesi) ile depresyon arasında ilişki bulunmuştur. Yani bağımlılık bireyin dikkatini bozarak olumsuz odaklı hale getirir, bu da depresif semptomların kötüleşmesine neden olur.

3. Öz Denetim ve Koruyucu Faktörler

- Öz denetim, kısa video bağımlılığına karşı en güçlü koruyucu faktör olarak öne çıkmaktadır. Yüksek öz kontrole sahip bireylerin bağımlılık geliştirme olasılığı daha düşüktür.
- Düşük öz denetime sahip bireylerde dürtüsellik ve ödül hassasiyetinin daha yüksek olduğunu göstermektedir.
- Nörolojik olarak, bağımlı kullanıcılarda ödül duyarlılığının arttığı ve prefrontal korteksteki (öz denetim merkezi) aktivitenin azaldığı görülmüştür.
- Fiziksel egzersiz yapmanın, öz denetimi artırarak ergenlerde kısa video

bağımlılığı riskini dolaylı olarak azalttığı saptanmıştır.

- Can sıkıntısı ve sosyal dışlanma gibi psikolojik durumların bağımlılığı artırdığı, öz denetimin ise bu etkileri zayıflattığı gösterilmiştir.

4. Diğer Bilişsel Bulgular

- Kısa video bağımlılığı; bellek, sağlıklı karar verme ve öğrenme süreçlerine mental, duygusal ve davranışlar olarak katılımın zayıflamasına ve gençlerin hem kendilerini hem de karşılaştıkları durumları daha olumsuz değerlendirmesine yol açmaktadır.
- Bellek:
 - Çalışma belleği zayıflamaktadır.
 - Hafıza kabiliyetinde düşüş görülmektedir.
 - Dikkat sorunları belleği dolaylı olarak etkilemektedir.
- Karar Verme:
 - Risk alma eğiliminde artış tespit edilmiştir.
 - Anlık ödüllere yönelme gözlemlenmektedir.
 - Doğal bir eğilim olarak yaşanan kayba karşı gösterilen hassasiyette (*loss aversion*) azalma yaşanmaktadır.
 - Bu bireyler, uzun vadeli hedefler yerine anlık doyuma odaklanmaktadır.
- Bilişsel Ön Yargı ve Öz Değerlendirme:
 - Negatif bilişsel ön yargı (*negative cognitive bias*) bağımlılığı artırmaktadır. Yani, belirsiz durumları olumsuz değerlendirme ve hatalara aşırı odaklanma eğilimi

olan gençlerin kısa videolara daha bağımlı olduğu görülmüştür.

- Kısa videoların sunduğu aşırı bilgi akışı zihni yorarak sağlıksız düşünce kalıplarına yol açmaktadır. Bu zihinsel bozulma süreci, bireyin kendi değerine ve yetkinliğine olan inancını (öz değerlendirme) dolaylı yoldan aşağı çekmektedir.
- Bu süreçte yalnızlık ve düşük sosyal destek gibi psikolojik faktörlerin etkisinin de aracılık ettiği belirtilmiştir.
- Bilişsel Katılım:
 - Akademik süreçlere duygusal, bilişsel ve davranışsal katılımı zayıflamaktadır.
- Akademik Sonuçlar:
 - Kısa video bağımlılığı; düşük akademik başarı, azalan çalışma süresi, düşük not ortalaması ile tutarlı biçimde ilişkilidir.
 - Bu durum, tek bir faktörden değil; dikkat, bellek ve öz denetim gibi birden fazla bilişsel sistemdeki bozulmanın birleşik etkisinden kaynaklanmaktadır.
 - Ayrıca dikkat dağınıklığı ve motivasyon kaybı gibi psikolojik süreçlerin de akademik performans düşüşüne katkı sağladığı ifade edilmektedir.

SONUÇ

Bu sistematik inceleme, kısa video bağımlılığının ergen ve genç yetişkinlerin bilişsel işlevleri için çok yönlü bir tehdit oluşturduğunu kanıtlamaktadır. Dikkat ve öz denetim en çok etkilenen alanlar

olsa da belleğin zayıflaması, riskli karar verme ve algının olumsuzla daha çok odaklanması da önemli riskler arasındadır. Öz denetimin güçlendirilmesi ve fiziksel aktivitenin artırılması, bu bağımlılıkla mücadelede kritik stratejiler olarak öne çıkmaktadır. Mevcut çalışmaların büyük çoğunluğu tek bir kültürel bağlam (Çin) çerçevesinde ve kesitsel olduğundan gelecekte farklı kültürlerde yürütülecek boylamsal ve deneysel çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır.

Kaynak: Mona, A. E., Roshith, V., Peter, R., Roy, P., Hassan, A., Devika, M., & Trishala, M. (2026). Short video addiction and its impact on cognitive functioning in adolescents and youth: a systematic review. *International Journal of Adolescence and Youth*, 31(1), 2623337. <https://doi.org/10.1080/02673843.2026.2623337>

3 “Hapishane Gibi”: Lise Öğrenci, Öğretmen ve Müdürleri Dijital Şiddetin Yaygınlığı ve Etkileri Üzerine Konuşuyor

“It Feels Like a Prison”: Students, Teachers, and Administrators Speak to the Ubiquity and Impacts of Technology-Facilitated Violence in Secondary Schools

Şiddet artık yalnızca fiziksel ortamlarda değil, çevrim içi alanlarda da gerçekleşen ve güçlenen bir olgu hâline gelmiştir. Dijital şiddet (*technology-facilitated violence*); sosyal medya, mesajlaşma uygulamaları ve dijital araçlar yoluyla gerçekleştirilen; siber zorbalık, tehdit, izinsiz görüntü paylaşımı ve cinsel içerikli mesajlar gibi teknoloji aracılığıyla uygulanan şiddet davranışlarını kapsamaktadır. Bu tür şiddet, dijital ortamda başlasa da öğrencilerin okul yaşamına, sosyal ilişkilerine ve psikolojik sağlığına doğrudan etki etmektedir. Bu durum, özellikle ergenlik döneminde kimlik gelişimi, akran ilişkileri ve sosyal kabul gibi süreçlerle iç içe geçtiği için etkileri daha derin olmaktadır. Mevcut çalışmalar dijital şiddetin yaygın ve cinsiyet bazında bir sorun olduğunu göstermesine rağmen, okul bağlamında öğrenci, öğretmen ve yöneticilerin bu deneyimi nasıl yaşadığı yeterince incelenmemiştir. Bu çalışma, dijital şiddeti bireysel olaylar olarak değil, okul yaşamını şekillendiren yapısal bir olgu olarak ele almayı amaçlamaktadır.

AMAÇ

Bu araştırmanın amacı; lisede öğrenci, öğretmen ve okul yöneticilerinin dijital

şiddeti nasıl deneyimlediğini; bu şiddetin okul yaşamı üzerindeki etkilerini ve kurumsal süreçlerle nasıl ilişkili olduğunu ortaya koymaktır.

YÖNTEM

Araştırma, nitel araştırma desenine dayalı olarak yürütülmüştür.

- **Veri toplama yöntemi:** Yarı yapılandırılmış bireysel görüşmeler.
- **Analiz yöntemi:** Tematik analiz ve durumsal analiz birlikte kullanılmıştır.
- **Analiz süreci:**
 - Satır satır kodlama
 - Tema geliştirme
 - Temaların kurumsal ve toplumsal bağlamda yorumlanması
- **Katılımcılar:** Araştırmaya Kanada'nın Ontario bölgesinden toplam 29 kişi katılmıştır: 13 eğitimci (9 öğretmen, 4 müdür yardımcısı); 2021-2024 yılları arasında liseden mezun 16 genç yetişkin (Yaş: 18-21). Katılımcılar farklı etnik köken ve sosyokültürel arka planlardan seçilmiştir.

- **Veri Toplama Süreci:** Çevrim içi görüşme ile 35-60 dakika kadar süren görüşmelerde ses kaydı alınmış ve ardından konuşmalar yazıya dökülmüştür. Görüşmelerde şu konular ele alınmıştır:
 - Dijital şiddet deneyimleri
 - Şiddetin duygusal ve sosyal etkileri
 - Okul yönetiminin verdiği tepkiler
 - Bildirim ve müdahale süreçleri
- **Veri Analizi:** Veriler iki aşamalı analizle incelenmiştir:
 1. **Tematik analiz:** Kodlama ve tema oluşturma
 2. **Durumsal analiz:** Okul, teknoloji ve sosyal yapıların etkileşimi incelenmiştir. Analiz sonucunda iki temel tema ortaya çıkmıştır: Şiddetin kalıcı ve yaygın olması; şiddet tehdidinin sürekli var olması.

TEMEL BULGULAR

1. Dijital şiddetin kalıcı ve yaygın bir etki alanına sahip olduğu görülmektedir.

- Bütün katılımcılar dijital şiddetin anlık bir durumla sınırlı kalmayıp etkilerinin uzun vadeye yayıldığını ifade etmiştir. Dijital ortamda başlayan şiddet okul ortamına ve öğrencilerin sosyal ilişkilerine taşınmaktadır.
- Bu süreç öğrencilerin itibarı, akran ilişkileri ve akademik deneyimleri üzerinde belirgin etkiler oluşmaktadır. Öğrencilerin utanç, damgalanma ve sosyal izolasyon gibi duygular yaşadığı;

hatta bazı durumlarda okula devam etmekte zorlandığı dikkat çekmektedir.

- Tek bir dijital şiddet deneyiminin oluşturduğu etkinin yıllar boyunca devam edebildiği ve bu deneyimin öğrencinin okul yaşamını şekillendirebildiği görülmüştür.
- Öğretmenler, dijital şiddetin öğrencilerin dikkatini ve öğrenme süreçlerini olumsuz yönde etkilediğini ifade etmektedir.
- Dijital şiddetin çoğu zaman görünmez bir yapıya sahip olduğu, ancak psikolojik etkilerinin kalıcı olduğu anlaşılmaktadır.
- Okul yönetiminin bu etkileri yeterince fark edemediği ve etkili müdahaleler geliştirmekte zorlandığı görülmektedir.

2. Dijital şiddet tehdidinin sürekli ve kaçınılmaz bir nitelik taşıdığı anlaşılmaktadır.

- Öğrenciler, sürekli izleniyormuş ya da her an hedef alınabilirlermiş gibi hislerle hareket ettiklerini ifade etmiştir. Dijital şiddet yalnızca gerçekleştiğinde değil, gerçekleşme ihtimali ile de öğrenciler üzerinde etkilidir.
- Anonim hesaplar, sahte kimlikler ve *deepfake* (yapay zekâ ile görüntü veya sesin gerçekçi biçimde değiştirilmesi) gibi içerikler bu tehdidi artırmaktadır.
- Sürekli tetikte olma hâlinin öğrencilerin davranışlarını belirgin biçimde etkilediği anlaşılmaktadır. Sonuç olarak, öğrencilerin kendilerini ifade etmekten kaçındığı ve sosyal çevrelerini daralttığı gözlemlenmektedir.
- Okul ortamı güvenli bir alan olmaktan uzaklaşarak bazı öğrenciler tarafından

“hapisane” benzeri bir yer olarak algılanmaktadır. Ayrıca, dijital şiddetinin okul sınırlarını aşarak ev ortamına da taşındığı ve öğrencilere güvenli bir alan bırakmadığı ortaya konmuştur.

3. Dijital şiddetin normalleşerek sessizlik kültürünün yaygınlaşması dikkat çekmektedir.

- Dijital şiddetin öğrenciler arasında giderek sıradanlaştığı ve normal bir durum olarak algılanmaya başladığı görülmektedir. Özellikle kız öğrenciler bu deneyimi kaçınılmaz bir durum olarak değerlendirmektedir.
- Öğrenciler yaşadıkları durumları paylaşmaktan ve yardım aramaktan kaçınmaktadır. Bu durumun arkasında suçlanma ya da misilleme yaşama korkusu, sosyal dışlanma riski ve okul müdahalelerinin yetersizliği yer almaktadır.
- Okullarda verilen “ortak sorumluluk” mesajlarının öğrencilerin kendilerini suçlu hissetmesine yol açtığı belirtilmektedir.
- Akranların çoğu zaman müdahale etmekten kaçındığı ve sessiz kalmayı tercih ettiği görülmektedir.
- Özellikle erkek öğrenciler, sessizlik kültürünün sürmesinde kendi paylarını kabul etmişlerdir. “Erkeklik yasası” (*guy code*) gibi yazısız kurallar sebebiyle, bu öğrenciler okulda birine zarar verdiğini fark etseler bile, akranlarına müdahale etme veya durumu ihbar etme konusunda isteksiz olduklarını dile getirmişlerdir.

4. Okulların müdahalelerinde sınırlılıklar olduğu ve sorumluluğun bireylere yöneltildiği görülmektedir.

- Okulların dijital şiddete yönelik müdahaleleri çoğunlukla yüzeysel kalmaktadır. Bunlar genellikle farkındalık sunumları ve disiplin cezalarıyla sınırlıdır ve şiddetin altında yatan nedenleri ele almakta yetersiz kaldığı görülmüştür.
- “Kendini koru” gibi mesajların, sorumluluğu öğrencilere yönlendirdiği dikkat çekmektedir. Bu söylemlerin özellikle kız öğrenciler açısından suçlayıcı bir çerçeve oluşturduğu belirtilmektedir.
- Öğrenciler okullardan yeterli destek alamayacaklarını düşünmektedir. Bu durumun kurumsal güveni zedelediği anlaşılmaktadır.

5. Dijital şiddetin öğrenciler üzerinde belirgin bir sosyal ve psikolojik etki yarattığı görülmektedir.

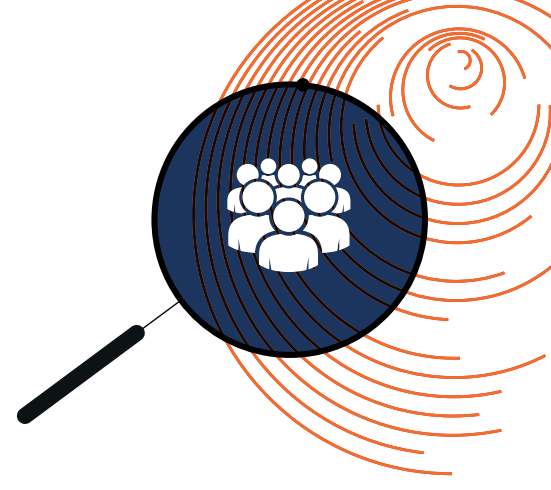
- Dijital şiddet öğrencilerde kaygı, korku, yalnızlık ve güvensizlik duygularını derinleştirmektedir. Bu durum öğrencilerin okul deneyimini doğrudan olumsuz yönde etkilemektedir.
- Dijital şiddete maruz kalan öğrencilerin daha içine kapanık hâle geldiği; derse katılımlarının, sosyal ilişkilerinin ve okula bağlılıklarının zayıfladığı gözlemlenmektedir.
- Sonuç olarak, öğrencilerin hem akranlarına hem de yetişkinlere karşı güven duygusunu tesis etmekte zorlandığı ifade edilmektedir.

SONUÇ

Bu çalışma, dijital şiddetin okul yaşamında istisnai değil, öğrencilerin gündelik yaşamını şekillendiren yaygın ve kalıcı bir olgu olduğunu ortaya koymaktadır. Dijital şiddet, yalnızca bireysel bir zarar üretmekle kalmamakta; öğrencilerin öğrenme süreçlerini, akran ilişkilerini ve okul iklimini doğrudan etkilemektedir. Şiddetin sürekliliği ve her an gerçekleşebileceğine dair algı,

öğrencilerde korku, sosyal ortamlardan kendini geri çekme ve güvensizlik gibi duygu ve davranışlarını derinleştirmekte; özellikle kız öğrenciler bu durumdan daha belirgin biçimde etkilenmektedir. Buna karşın, okul müdahalelerinin çoğunlukla yüzeysel kaldığı ve sorumluluğun bireylere yöneltildiği görülmektedir. Çalışmanın bulguları, dijital şiddetin bireysel düzeyde değil, okul bağlamında ele alınması gereken yapısal bir sorun olduğunu açıkça göstermektedir.

Kaynak: Almansori, S., Aderinto, A., & Paskaran, L. (2025). "It feels like a prison": students, teachers, and administrators speak to the ubiquity and impacts of technology-facilitated violence in secondary schools. *International Journal of Adolescence and Youth*, 30(1). <https://doi.org/10.1080/02673843.2025.2536798>

TOPLUM

ARAŞTIRMALARI

■ Sorunlu Oyun
Alışkanlıklarının Gelişiminde
Sosyal Bağlam: Anlatısal Bir
İnceleme

■ Çocuk Odaklı ve İş Odaklı
Babalık İzinleri: Değişen
Babalık İdealleri ve Kalıcı
İş Yeri Dinamikleri

■ Ruhsal Bozukluğu
Olan Norveçli Kadın
ve Erkeklerde Üreme
Kapasitesi

Discover Mental Health

Discover Mental Health, disiplinler arası ruh sağlığı araştırmalarına odaklanan açık erişimli bir dergidir. Dergi, teorik ve temel bilimlerden klinik bilimlere, halk sağlığı ve sağlık hizmetleri araştırmalarına kadar geniş bir yelpazede yapılan/hazırlanan çalışmaları kabul etmektedir. Hücre biyolojisi, moleküler biyoloji, genetik, nörobiyoloji, psikofarmakoloji, psikiyatri ve klinik psikoloji gibi alanlarda araştırmalar da dergide yer bulmaktadır. *Discover Mental Health*, araştırma verilerine erişimi desteklemekte; sosyoekonomik, biyolojik ve çevresel faktörleri kapsayan ruh sağlığı çalışmalarını okuyucularla buluşturmayı hedeflemektedir.

1 Sorunlu Oyun Alışkanlıklarının Gelişiminde Sosyal Bağlam: Anlatısal Bir İnceleme

Social Context in the Development of Problematic Gaming Habits: A Narrative Exploration

Sorunlu oyun oynama, davranışsal bağımlılıklar arasında literatürde önemli bir konu olarak ele alınmaktadır. Bu çalışmada da literatür kapsamında sorunlu oyun oynamanın kumar bağımlılığından sonra en yaygın ikinci davranışsal bağımlılık olduğu vurgulanmış; bağımlılık tanısıyla sınırlı kalmaksızın bu alışkanlıkların gelişimi incelenmiştir. Böylece sorunlu oyun oynama, hastalık perspektifinin dışında, daha geniş bir çerçevede değerlendirilmiştir. Literatür taramasında, sorunlu oyun oynamayı davranışsal bağımlılık olarak sınıflandıran ve eğlence amaçlı oyun oynamayı aşırı oyun oynama davranışlarından ayıran çalışmalar incelenmiş; ayrıca bu tanının karşıt görüşlerine yer verilmiştir. Tanı kriterlerinden kopuk şekilde normal davranışları hastalık olarak tanımlama riskine dikkat çeken çalışmalar da değerlendirilmiştir. Nitel görüşmelerle gerçekleştirilen çalışmada katılımcıların oyun deneyimleri incelenmiş, aile ve akran ilişkileri ele alınmış, sorunlu oyun alışkanlıklarının sosyal ve kültürel bağlamları üzerinde durulmuştur. Böylece çalışma, kişisel deneyimler ile sosyal bağlamın önemine vurgu yapmıştır.

AMAÇ

Bu çalışma sorunlu oyun oynama alışkanlıklarının gelişim aşamasını incelemiş; amacını aşağıdaki maddeler doğrultusunda belirtmiştir:

1. Sorunlu oyun oynama deneyimi olan kişilerin, bu durumun gelişimini nasıl anladıklarını ve yaşam öykülerinde normal oyun oynama ile sorunlu oyun oynama arasındaki geçişi nasıl açıkladıklarını ortaya koymak.
2. Bu alışkanlıkların gelişimi ile ilişkili sosyal bağlamların ve kişisel deneyimlerin anlamlarını araştırmak.
3. Bu alışkanlıkların gelişimine ilişkin anlatıları, oyun bağımlılığının resmî tanımıyla karşılaştırmak ve önleme veya müdahale seçenekleri için olası sonuçları tartışmak.

YÖNTEM

- **Metodoloji:** Nitel araştırma yönteminin kullanıldığı bu çalışmada, bağımlılık kriterleri kullanılmaksızın oyun oynama davranışlarını sorunlu tanımlayan kişilerle görüşmeler

gerçekleştirilmiştir. Anlatısal görüşme protokolünün izlendiği bu çalışmada katılımcılar, sorunlu oyun oynama davranışından kurtulduğunu veya kurtulma sürecinde olduğunu belirten kişiler arasından seçilmiştir. Bu anlamda görüşme sorularında da “bağımlılık” kavramı bilinçli bir şekilde kullanılmamıştır.

■ **Veri Toplama:** Ekim 2021 ve Kasım 2023 tarihleri arasında oluşturulan örneklem 30 yetişkin erkeği kapsamıştır. Örneklemin yalnızca erkeklerden oluşması, bu konunun literatürde daha çok erkekler üzerinden ele alınması ve sorunu yaşayan kişilerin büyük çoğunluğunun erkeklerden oluşmasıyla ilişkilendirilmiştir. Görüşmeler Zoom üzerinden gerçekleştirilmiş, 43 ila 180 dakika sürmüştür. Katılımcılara, oyun alışkanlıklarını bırakmak veya azaltmak isteyen kişilere yönelik bir tartışma forumu olan Stop Gaming (*r/stopgaming*) üzerinden ulaşılmıştır.

■ **Veri Analizi:** Görüşmeler sonucunda alınan ses kayıtları deşifre edilmiş ve katılımcılar anonimleştirilmiştir. Ortaya çıkan veriler, MAXQDA nitel analiz yazılımı ile incelenmiş ve hem tümevarımsal hem de tündengelimsel tematik analiz yaklaşımı benimsenerek manuel olarak kodlanmıştır. Bu süreç, verilerin derinlemesine yorumlanmasını ve temaların sistematik şekilde ortaya çıkarılmasını sağlamıştır.

BULGULAR

1. Çocukluk ve Erken Oyun Deneyimlerinin Alışkanlıklara Etkisi

Çalışmanın bulguları, oyun oynama davranışlarının mutlaka sorunlu koşullardan ortaya çıkmadığını göstermiş; bu bağlamda katılımcılar, çocukluk döneminde oyun oynamayı farklı şekillerde ifade etmişlerdir.

- Çalışmanın bulgularına göre çocukluk döneminde oyun, bir hobi, can sıkıntısıyla veya ebeveyn ilgisizliğiyle başa çıkmanın bir yolu olarak görülmüştür. Çoğu katılımcı, erken yaşta genellikle babaları, erkek kardeşleri veya erkek akranları aracılığıyla oyunlarla tanıştıklarını ifade etmiştir. Ebeveyn kontrolünün oyun alışkanlıkları üzerinde bir etkisinin olmadığı ise farklı bir bulgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Ebeveyn denetiminin esnekleşmesine rağmen, bir katılımcının oyun alışkanlıklarının aynı kalması bu durumu örneklemektedir.
- Oyun bazı katılımcılar için arkadaşlık kurma ve aidiyet geliştirme aracı; bazıları için ise zorbalık, dışlanma veya sosyal izolasyonla başa çıkma yöntemi olarak işlev görmüştür.
- Oyun oynamanın çocuklukta yalnızca stres veya sosyal izolasyon yaşayan bireyler için daha sorunlu bir işlev hâline geldiği görülmüştür.

2. Oyun Oynamaya Yönlendiren Koşullar ve Sonuçları

Çalışmanın bulguları, sorunlu oyun oynamanın nedenlerinin çeşitli sosyal bağlamlara bağlı olduğunu göstermiştir. Buna göre,

- Coğrafi sınırlamalar (uzun kış koşulları vs.) sosyal izolasyonu artırarak bireyleri oyun oynamaya yönlendiren bir faktör olarak değerlendirilmiştir.

- Toplumsal baskılar (ulaşılabilir başarı idealleri, güçlü olma beklentisi, sürekli üretken olma) bireyleri video oyunlarına yönlendiren bir faktör olarak ele alınmış; oyunlar bu durumla başa çıkma ve rahatlama aracı olarak belirtilmiştir.
- Denetimsiz oyun özgürlüğü ve rutin değişiklikleri veya rutinlerdeki değişim (ör. COVID-19, okul/iş değişikliği, tatil) oyun oynamanın yoğunluğunu artıran faktörler olarak ifade edilmiştir.
- Zihinsel sağlık sorunları (kaygı, depresyon vb.) sorunlu oyun oynama davranışını etkilemiştir. Oyun hem olumsuz duygulardan kaçmak için kullanılmış hem de stresi ve olumsuz duyguları artırarak tuzak görevi görmüştür.
- Sorunlu oyun oynamanın en temel tetikleyicisi olarak sosyal izolasyon ve yalnızlık öne çıkmıştır.

3. Oyun Özelliklerinin Oyuna Yönlendirmedeki Etkisi

Oyunların özellikleri, katılımcıların oyun oynama davranışlarını şekillendiren bir etki olarak karşımıza çıkmıştır. Buna göre,

- Başarı, eğlence, oyun içi sosyalleşme gibi durumlar oyuna yönelimi etkilemiştir. Eşit liyakat koşullarında rekabet, odadan oynamanın kolaylığı, oyun içi aktivite nedeniyle üretken hissetme durumu vb. nedenler de oyunu çekici kılan unsurlar olarak ifade

edilmiştir. Profesyonel oyuncular ve yayıncılar, katılımcılar için oyun oynama isteğini artıran bir faktör olmuştur.

- Oyun tasarımının bağımlılık yaratıcı etkisi de bazı katılımcılar tarafından belirtilmiştir. Gösterişli arayüzler, sınırlı süreli etkinlikler, anlık bildirimler vb. mekanizmaların oyun oynamaya teşvik edici etkilerinin olduğu ifade edilmiştir.

SONUÇ

Sonuç olarak sorunlu oyun oynama, stresli yaşam dönemlerinde bir başa çıkma mekanizması olarak ele alınmıştır. Sorunlu oyun oynama davranışında bireysel zorlukların yanı sıra sosyal faktörler de ele alınmış; sosyal ve çevresel faktörleri gözetken müdahalelerin önemine dikkat çekilmiştir. Akran etkisi ve çevredeki erkek figürlerin etkisi bu alışkanlık kapsamında kilit bir konumda değerlendirilmiştir. Bu sorunu önleme noktasında ise ebeveynlerin rolü önemli görülmüş; duygusal olarak ilgili ve destekleyici ebeveynliğin, oyun oynama konusunda sağlıklı sınırlar belirlediği ifade edilmiştir. Bu anlamda aile dinamiklerinin geliştirilmesi gerektiği belirtilirken aile danışmanlığı ve ebeveyn eğitim atölyeleri somut strateji alanları olarak önerilmiştir. Ayrıca akran destek programları, sosyal ve kişisel sorunları hedef alan okul temelli eğitim programları, kurumlar arası özelleştirilmiş müdahale programları da öneriler arasında yer almıştır.

Kaynak: Gelūnas, B. (2025). Social context in the development of problematic gaming habits: A narrative exploration. *Discover Mental Health*, 5, 84. <https://doi.org/10.1007/s44192-025-00220-7>

Social Sciences

Social Sciences, aylık olarak çevrim içi yayımlanan, uluslararası ve hakemli bir açık erişim dergisidir. Disiplinler arası bir yaklaşım benimseyen dergi, antropoloji, kriminoloji, coğrafya, tarih, siyaset bilimi, psikoloji, sosyal politika, sosyal hizmet, sosyoloji vb. alanlardan araştırmalara yer vererek hem akademik dünyaya hem de geniş kamuoyuna hitap etmektedir. Dergi, en güncel çalışmalara yer vermekte; sosyal bilimler alanındaki araştırmalar ve akademik tartışmalar için dinamik bir platform sunmaktadır.

Çocuk Odaklı ve İş Odaklı Babalık İzinleri: Değişen Babalık İdealleri ve Kalıcı İş Yeri Dinamikleri

Child-Centered Versus Work-Centered Fathers' Leave: Changing Fatherhood Ideals Versus Persisting Workplace Dynamics

Ebeveynlik izni kullanımı, eğitim seviyesi ve iş yeri dinamikleri gibi farklı faktörlerle şekillenen ve babalık ideallerini belirleyen bir mesele olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu çalışmada da babaların ebeveynlik izni kullanımı söz konusu faktörlerle birlikte ele alınmıştır. Literatür değerlendirmesinden yola çıkılarak babaların ebeveynlik rollerini sınırlandıran iş yeri düzenlemelerinden bahsedilmiş; çocuk bakımı sorumlulukları ile çatışan çalışma düzenlerine değinilmiştir. Bununla birlikte, yapılan çalışmalar eğitim seviyesi yüksek babaların daha uzun izin alma olasılıklarının da fazla olduğunu göstermiştir. Tüm bu değerlendirmeler çerçevesinde çalışmada, eğitim düzeyi ve iş yeri dinamiklerinin “katılımcı babalık” ile ilişkisine vurgu yapılmıştır. Bununla birlikte resmî izin kullanımı ve fiilî izin uygulamaları arasında ayırım yapılmış; babaların çocuk bakımı ve ücretli iş sorumlulukları arasında nasıl ilişki kurdukları incelenmiştir. Norveç’te yapılan bu çalışma, ebeveyn izni programlarının cömertliği bakımından ilgi çekici bir örnek olarak değerlendirilmiştir.

AMAÇ

Bu çalışma, Norveçli babalarla yapılan görüşmelerden hareketle eğitim düzeyi

ve iş yeri dinamiklerinin (özellikle rekabet düzeyinin) babalık idealleri ve fiilî izin kullanımıyla nasıl ilişkili olduğunu incelemeyi amaçlamaktadır. Bu amaç doğrultusunda babaların resmi izin kullanımı ve fiilî çocuk bakımı uygulamaları ele alınmıştır.

YÖNTEM

- **Metodoloji:** Nitel araştırma yönteminin kullanıldığı bu çalışma, 2017-2018 yılları arasında yapılan görüşmeleri kapsamaktadır. 33-44 yaş aralığında 24 baba ile derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Babaların 19’u birden fazla çocuk sahibi olup, hem büyük hem de küçük çocuklarla yaşadıkları deneyimleri aktarmışlardır. Babalar, babalık kotasını hiç kullanmayanlar ile babalık kotasını veya daha fazla ebeveyn izni kullananlar arasından seçilmiştir. Katılımcıların anonimliğine önem verilmiş, bu anonimliği korumak için çocukların cinsiyetleri de açıkça belirtilmemiştir.
- **Veri Toplama:** Veriler, anket şirketi Kantar tarafından sosyal medya,

kartopu yöntemi ve Gallup Paneli aracılığıyla belirlenen babalarla yapılan yarı yapılandırılmış görüşmeler yoluyla toplanmıştır. Yaklaşık bir saat süren görüşmeler, Oslo'daki Kantar Enstitüsünün ofislerinde görev yapan araştırma asistanları tarafından telefonla veya yüz yüze gerçekleştirilmiştir.

- **Veri Analizi:** Veriler, görüşme kılavuzundaki konulara göre kodlanarak analiz edilmiştir. İlk incelemede resmî olarak ücretli ebeveynlik izni almak ile fiilî babalık uygulamaları arasında her zaman bir ilişki olmadığı görülmüştür. Bunun üzerine tüm görüşme dökümleri yeniden incelenmiş ve veriler Excel tabloları kullanılarak çocuk bakımındaki sorumluluk (birincil bakıcı olup olmama) ve işten uzak kalma durumu boyutlarına göre sınıflandırılmıştır.

BULGULAR

Çalışmanın bulguları babaları, bakım sorumluluğu ve işten uzak kalma durumuna göre 4 kategoriye ayrılmıştır. Bunlar; çocuk merkezli baba uygulaması, iş odaklı baba uygulaması, birincil bakım veren ancak işten veya iş sorumluluklarından ayrılmayan kişi, işten uzak ama birincil bakıcı olmayan kişi şeklindedir.

1. Çocuk Merkezli Baba Uygulaması

Bu kategorideki babaların, iş sorumluluklarından uzak kaldıkları ve birincil bakıcı oldukları ifade edilmiş; bu kişiler çocuğun annesi işteyken evde çocukla yalnız kaldıkları bir dönemi

deneyimlemişlerdir. Bu kategorideki babaların birçoğunun yüksek öğrenim görmüş, orta sınıf işlerde çalışan kişiler oldukları da ifade edilmiştir. Bununla birlikte bu kategoride düşük eğitilmiş ve işçi sınıfı meslekleri temsil eden katılımcıların da yer aldığı ifade edilmiş; bu anlamda bir çeşitlilik görülmektedir. Babalar, ev işleri ve günlük bakım rutinlerinden sorumlu olmayı doğal karşılamalarının yanı sıra eğitim seviyeleri ve meslekleri farketmeksizin çocuklarıyla bağ kurmanın önemine değinmişlerdir. Düşük eğitim düzeyine sahip ve işçi sınıfında yer alan babaların, çocuk bakımının getirdiği stres ve zorlukları vurguladıkları, buna rağmen ortak sorumluluğu da savundukları görülmüştür.

Babalar için ayrılan izin kotasının işverenler tarafından genellikle desteklediği vurgulanmakla birlikte istisnalara da yer verilmiş; yüksek öğrenimi olmayan bir katılımcının çalıştığı şirketten dolayı çocuğuna bakmak için hastalık izni aldığı görülmüştür. Genel olarak düşük eğitilmiş babaların çocuk bakımı sorumluluklarını üstlenirken, gelir güvencelerini de düşünüp önceliklendikleri görülmüştür. Gelir güvencesi olma durumunda çocuk bakımında rol aldıkları ve ebeveyn izni alamamanın bile bu duruma bir engel oluşturmadığı ifade edilmiştir.

2. İş Odaklı Baba Uygulaması

Bu kategorideki babaların birincil bakıcı olmadıkları ve izin süreleri boyunca iş sorumluluklarını sürdürdükleri ifade edilmiştir. Bu kategorideki babaların, yüksek öğrenim görmüş veya görmemiş, orta sınıf veya işçi sınıfında çalışan kişiler olduğu belirtilmiştir. Aynı zamanda hepsinin özel sektörde çalışan ve bireysel rekabete daha fazla maruz kalan kişiler

olduğu belirtilmiştir. Katılımcıların, çocuk bakımı ve ücretli işin eşit paylaşımı idealini destekledikleri fakat uygulamada iş sorumluluklarında uzak kalma sürelerini sınırlamayı gözettikleri görülmüştür. Tüm eşitlikçi söylemlere rağmen uygulamada söylemin tersi bir davranışın olması kariyer hırsı, iş ve kıdem kaybı korkusu ile açıklanmıştır. Bununla birlikte rekabetçi işlerde çalışan, yüksek eğitilmiş ve ebeveyn izinlerini en aza indirmiş olan babaların anne ve babalarının izin maliyetlerinin eşitlenmesi gerektiğini savundukları da görülmüştür.

3. Birincil Bakım Veren Ancak İşten veya İş Sorumluluklarından Ayrılmayan Kişi

Bu kategorideki babalar ise birincil bakıcı olan ancak iş yerinden de uzak kalmayan kişiler olarak belirtilmiştir. Babaların iş yerinde yerlerine bir başkasının geçebileceği endişesi taşıdıkları görülmüştür. Bununla birlikte izin almanın maliyetlerinin, en çok serbest meslek sahibi babalarda belirgin olduğu görülmüştür.

4. İşten Uzak ama Birincil Bakıcı Olmayan Kişi

Bu kategorideki uygulama babalar tarafından ahlaki olarak kabul edilebilir bir davranış olarak görülmemiş ve babaların

hiçbiri bunu kendisinin yaptığını kabul etmemiştir. Katılımcılar bunun yerine, izin süresini çocuk bakımı dışında farklı faaliyetlerle geçiren tanıdıkları babalardan söz etmişlerdir.

SONUÇ

2017 yılına ait verileri kapsayan bu çalışmada, babaların 10-14 haftalık izin kotası oldukları görülmüştür. Çalışmanın bulguları, eşitlikçi izin uygulamalarındaki eksikliğin, babaların iş yerinde yerlerinin doldurulabilir olmasının yaratabileceği bireysel kariyer risklerinden kaynaklandığını göstermiştir. Bu risklerin farklı meslek gruplarında farklı şekilde algılandığı ifade edilmiştir. Kamu sektöründe veya kolektif olarak örgütlenmiş firmalarda çalışan babaların bu riskleri deneyimlemedikleri; bununla birlikte serbest meslek sahibi işçi sınıflarında bu risklerin görüldüğü ifade edilmiştir. Serbest meslek sahibi kişilerin müşteri ve proje kaybetme durumları, maliyetleri kendilerinin karşılamasına sebep olmuştur. Bu bakımdan riskler farklılık göstermiştir. Bununla birlikte kariyer sahibi ve yüksek eğitilmiş babaların çocuk bakımını sınırlayarak ikame edilebilirlik riskini yok ettikleri de görülmüştür. Sonuç olarak, eğitim düzeyleri ve iş yeri dinamikleri göz önünde bulundurularak fiilî izin ve çocuk bakımı uygulamalarının nasıl gerçekleştiğini anlamak için daha fazla araştırmaya ihtiyaç olduğu ifade edilmiştir.

Kaynak: Halrynjo, S., & Kitterød, R. H. (2025). Child-Centered Versus Work-Centered Fathers' Leave: Changing Fatherhood Ideals Versus Persisting Workplace Dynamics. *Social Sciences*, 14(2), 113.
<https://www.mdpi.com/2076-0760/14/2/113>

European Journal of Population

European Journal of Population, nüfus süreç ve sonuçlarını inceleyen uluslararası bir dergidir. Geniş bir kitleye hitap etmesinin yanı sıra alanla ilgili araştırmacıları ve politika yapıcıları doğrudan ilgilendirmektedir. Dergi, disiplinler arası çalışmalara öncelik vererek nüfus olgularının anlaşılmasına ve teori ile yöntem gelişimine katkıda bulunmayı amaçlamaktadır. Dergide yer alan çalışmalar, Avrupa ve Avrupa dışındaki ülkeleri kapsamakta olup, özellikle gelişmekte olan ülkeler de bu kapsamda kendine yer bulmaktadır.

3

Ruhsal Bozukluğu Olan Norveçli Kadın ve Erkeklerde Üreme Kapasitesi

Fertility among Norwegian Women and Men with Mental Disorders

Bu çalışma, Norveç'te ergen ve genç yetişkinler arasında artan ruhsal bozuklukları temele alarak bu ruhsal bozuklukların doğurganlık üzerindeki etkisini konu edinmiştir. 2010-2018 yılları arasındaki Norveç kayıt verilerini inceleyen çalışma, depresyon ve anksiyete başta olmak üzere şizofreni, bipolar bozukluk, kişilik bozukluğu ve kadınlarda yeme bozukluğunu ele almıştır. Her iki cinsiyetin de çalışmaya dâhil edilmesi, literatüre önemli bir katkı sunmuş; bununla birlikte ilk, ikinci ve sonraki doğumlar birbirinden ayrı incelenmiştir. Ayrıca, farklı yaş gruplarındaki ilk doğumlar da ayrı ayrı ele alınmıştır. Genel olarak çalışma, ruh sağlığı ile doğurganlık arasındaki ilişkiyi ortaya koyarak ruh sağlığındaki değişimlerin geçmiş ve gelecekteki doğurganlık eğilimlerini nasıl etkileyebileceğini anlamaya katkı sağlamaktadır.

AMAÇ

Bu çalışmanın temel amacı, ruhsal rahatsızlıkların kadın ve erkeklerin birinci, ikinci ve üçüncü doğum oranları ile olan ilişkisini analiz etmektir. Bu amaç doğrultusunda, ruhsal bozukluklar ile doğurganlık davranışları arasındaki ilişkinin kapsamı ve yönü incelenmiştir.

YÖNTEM

- **Metodoloji:** Bu çalışmada, 2010-2018 yılları arasında Norveç nüfusuna ait kayıt verileri incelenmiştir. Veriler, demografik bilgiler, partnerlik durumu, doğum geçmişini vb. bilgiler içermektedir. Analizler ayrık zamanlı tehlike modelleri ve aile sabit etkileri modelleri kullanılarak yapılmış, simülasyonlar aracılığıyla tamamlanmıştır.
- **Veri Toplama:** Temel veri kaynakları Norveç Nüfus Kayıt Sistemi, KUHR (pratisyen hekim görüşmeleri) ve Norveç Hasta Kayıt Sistemi olarak belirlenmiştir. Ruhsal bozukluk göstergeleri, pratisyen hekim görüşlerine ve tanılara dayalı olarak oluşturulmuştur.
- **Veri Analizi:** Bu çalışmada ilk, ikinci ve üçüncü doğumlar için ayrık zamanlı tehlike modelleri kullanılmıştır. Analiz için her birey özelinde 3 aylık gözlem oluşturulmuştur. Analize, ilk doğum için 587.718 kadın ve 708.456 erkek, ikinci doğum için 268.977 kadın ve 264.835 erkek, üçüncü doğum için ise 326.463 kadın ve 281.641 erkek

dâhil edilmiştir. Simülasyonlarda 17-45 yaş arasındaki kadınların 3 aylık dönemler için doğum olasılıkları, tahmin edilmiştir.

BULGULAR

1. Cinsiyete göre ruhsal bozuklukların dağılımı farklılaşmıştır.

- Kadınlarda ilk doğum öncesi dönemde depresyon en yaygın zihinsel bozukluk (%5,6) olup, diğer bozukluklar daha düşük oranlarda görülmüştür. Örneğin anksiyete %2,3 oranında iken, kişilik bozukluğu %0,8 seviyesindedir. Erkeklerde şizofreni oranı kadınlardan yüksekken, diğer tüm rahatsızlıkların erkeklerde daha az görüldüğü tespit edilmiştir. İkinci veya üçüncü doğumlarda dağılımın büyük ölçüde birbirine benzediği görülmüştür.

2. Ruhsal bozuklukları olan bireylerde doğum olasılıkları daha düşük çıkmıştır.

- Depresyon ve anksiyete, kadınların ilk doğum olasılıklarını yaklaşık %9 oranında azaltmıştır; ancak bu azalmanın daha yüksek yaş gruplarıyla sınırlı olduğu da ifade edilmiştir. Bununla birlikte bipolar bozukluk, yeme bozukluğu veya kişilik bozukluğu olan kadınların ilk doğum oranlarının daha düşük olduğu; şizofreni hastalarında ise en düşük oranın görüldüğü ifade edilmiştir. Erkeklerde de ruhsal bozukluk ve doğum arasındaki ilişkiler benzer şekilde görülmüştür. Ayrıca her iki cinsiyet için de ruhsal bozukluklar ile ikinci ve üçüncü doğum oranları arasında olumsuz ilişkiler tespit edilmiştir.

3. Simülasyon sonuçlarına göre ruhsal bozukluklara göre doğurganlık düzeyleri farklılık göstermektedir.

- Ruhsal bozukluğu olmayan kadınlarda 45 yaşına kadar simüle edilen ortalama doğum sayısı 1,60 olarak ifade edilmiştir. Bununla birlikte depresyonu olan kadınlarda 45 yaşında simüle edilen ortalama çocuk sayısı 1,34 iken; bu sayı şizofreni tanısı olan kadınlarda 0,36'ya kadar gerilemiştir. Ruhsal bozukluğu olan erkeklerde 45 yaşında simüle edilmiş doğurganlık oranı 1,41 olarak ifade edilmiş; depresyonu olan erkeklerde ortalama çocuk sayısı 0,90, şizofrenisi olanlarda ise 0,16 olarak bulunmuştur. Kaygı bozukluğu, şizofreni veya kişilik bozukluğu olan erkeklerde ilk çocuk sahibi olma yaşı daha düşük çıkmıştır. Bununla birlikte 25 yaşında çocuk sahibi olmama oranı depresyon ve kaygı bozukluğu olanlarda daha düşük çıkmıştır. Genel olarak çocuk sahibi olmamanın ruhsal bozukluğu olanlarda daha yaygın olduğu görülmüştür.

4. Ruhsal bozukluklar ve erken yaşta doğurganlık üzerindeki etkiler sosyodemografik faktörlerle açıklanmıştır.

- Yaşa göre ilk doğum modellerine bakıldığında, düşük yaşlarda depresyon ile doğurganlık arasındaki olumlu ilişki, diğer değişkenler eklenince azalmıştır. Yani, depresyonu olan kadınların nispeten erken anne olma eğilimi, kısmen dahil edilen sosyodemografik değişkenlerden kaynaklandığı yönüyle değerlendirilmiştir. Benzer bir durum diğer ruhsal bozukluklar (yeme bozukluğu hariç) ve erkekler için de geçerli görülmüştür.

5. Aile sabit etki modelleri ruhsal bozuklukların doğum üzerindeki ilişkilerini sınırlamaktadır.

- Aile sabit etkileri ilk doğum modellerin eklendiğinde bazı ruhsal bozukluklarla doğum arasındaki ilişkiler anlamlılığını kaybetmiştir; depresyon, şizofreni, kişilik bozukluğu ve erkeklerdeki bipolar bozukluk ilişkileri anlamlı kalmıştır. Sosyoekonomik ve partnerlik faktörleri eklendiğinde, kadınlarda depresyon ve erkeklerde kişilik bozukluğu ile ilgili ilişkiler de artık anlamlı olmadığı görülmüştür. İkinci doğumlarda depresyon ve kadınlardaki anksiyete ilişkileri anlamlı kalırken, üçüncü doğumlarda hiçbir ilişki anlamlı bulunmamıştır.

SONUÇ

Bu çalışma, ruhsal sağlığın doğurganlık davranışları üzerinde önemli bir belirleyici olduğunu ortaya koymaktadır. Çalışmada

doğurganlık ölçümlerinden önce ruhsal sağlık durumu belirlenmiş, model tahminlerinden simülasyon yapılmış ve aile sabit etkileri de dâhil edilmiştir. Ayrıca, her iki cinsiyet ile birlikte hem ilk hem de sonraki doğumlar dikkate alınmıştır. Elde edilen sonuçlar, birçok faktörün doğurganlık davranışını etkilediğini göstermiştir; ruhsal bozukluk türüne bağlı olarak da doğurganlık davranışı farklılaşmıştır. Şizofreni hastalarının doğurganlık oranlarının düşük olduğu, bu kişilerden ebeveyn olanların ise ilk doğum yaşının nispeten düşük olduğu ifade edilmiştir. Bununla birlikte doğurganlıkla ilişkisi daha güçlü çıkan ruhsal bozukluklar; bipolar bozukluk, yemek bozukluğu, kişilik bozukluğu olarak belirtilmiştir. Öyle ki bunlar, depresyon ve anksiyeteden daha etkili görülmüştür. Yaşa göre ebeveyn olma durumu incelendiğinde ise bipolar bozukluğu olan kadınların ve kişilik bozukluğu olan erkeklerin nispeten erken yaşta çocuk sahibi oldukları ifade edilmiştir.

Kaynak: Kravdal, Ø., Flatø, M., & Torvik, F. A. (2025). Fertility among Norwegian women and men with mental disorders. *European Journal of Population*, 41, 17. <https://link.springer.com/article/10.1007/s10680-025-09739-5>

